

зовнішнього середовища, мотивації нових власників акціонерів, а також не було впровадження механізмів удосконалення рівня корпоративного управління.

На сьогодні в нашій державі створені сприятливі умови для ефективного функціонування корпоративного управління і розвитку підприємств поліграфії, запропоновані механізми корпоративного управління, його адаптація до динамічних змін до зовнішнього середовища.

Подальші дослідження будуть спрямовані на обґрунтування напрямів вдосконалення рівня корпоративного управління підприємств сучасної видавничо-поліграфічної галузі України.

Список використаних джерел

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. №514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
2. Перехідна економіка: підручник / В.М. Геєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова та ін. – К.: Вища шк., 2003. – 519 с.
3. Кальниченко Л.Ф. Актуальные проблемы повышения эффективности процесса реструктуризации предприятий в Украине / Л.Ф. Кальниченко // Гос. информ. бюллетень о приватизации. – 1999. – №10.
4. Мікула Н.А. Регіональний видавничо-поліграфічний кластер: монографія / Н.А. Мікула, Є.М. Палига, В.Б. Базиліук. – Львів: Ліга-Прес, 2013. – 172 с.
5. Палига Є.М. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект:

моногр. / Є.М. Палига, Г.Я. Пушак, Я.Я. Пушак. – Львів: Укр. акад. Друкарства, 2009. – 192 с.

6. Палига Є.М. Соціально-економічний механізм формування ефективної економіки / Є.М. Палига. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2000. – 340 с.

7. Палига Є.М. Корпоративне управління: навч. посіб. / Є.М. Палига. – Львів: УАД, 2013. – 423 с.

8. Портер М. Конкуренція / М. Портер; пер. с англ. – М.: Изд.дом «Вильямс», 2005. – 608 с.

9. Прищепя Н.П. Реструктуризація підприємств вугільної галузі як складник стратегії конкурентоспроможності / Н.П. Прищепя // Економічний вісник Донбасу. – Луганськ: НУ ім. Т. Шевченка, 2012. – №2(28). – С. 225.

10. Сазонець І.Л. Корпоративне управління: світовий досвід та механізми залучення інвестицій: навч. посіб. / І.Л. Сазонець. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 304 с.

11. Чернявська Є.І. Реструктуризація підприємств в умовах трансформаційної економіки: монографія / Є.І. Чернявська. – Луганськ: В-во СХУ ім. В. Даля, 2004. – 343 с.

12. Швайка Л.А. Досвід і сучасні проблеми реформування управління підприємницькими, структурами книговидавництва / Л.А. Швайка // Наукові записки. – 2001. – №4. – С. 125.

13. Штангрет А.М. Реструктуризаційні процеси на поліграфічних підприємствах / А.М. Штангрет // Наукові записки. – 2001. – №4. – С.23.

Ю. О. Петренко

канд. екон. наук

*Інститут економіки промисловості
НАН України, Київ*

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА НАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОСЛУГ: ОГЛЯД

Постановка проблеми. В останні роки через проголошений в Україні курс на фіскальну децентралізацію питання її функціонування посідають вагоме місце в дослідженнях теорії та практики суспільних фінансів. Така увага обумовлена тим, що, як більшість інституціональних структур в економіці, фіскальні структури різних рівнів влади впливають на економічні процеси, що відбуваються як на центральному, так і на місцевому рівнях через відмінності в оподаткуванні та наданні суспільних послуг, а отже і на довгостроковий розвиток країни в цілому. Тенденція останніх років показує, що фіскальна децентралізація є найбільш реалізованим та оптимальним інструментом фіскальної та бюджетної політики на місцевому рівні для багатьох країн. Індекс регіональної влади, обчислений для сорока двох демократій і напів-демократій, опублікований у 2010 році, показує, що починаючи з 1950 року було децентралізовано 70 відсотків країн [8, с. 1].

Згідно з останніми [5; 8] і попередніми [9; 10] дослідженнями, фіскальна децентралізація розглядається як спосіб організації суспільного сектора щодо створення можливості для досягнення вищого економіч-

ного і соціального розвитку з точки зору підвищення рівнів економічного зростання та добробуту населення країни. Соціально-економічне зростання і розвиток є одними з найбільш важливих завдань сьогодення, і питання щодо того, чи триваюча в світі тенденція до фіскальної децентралізації є корисною для цієї мети, є головним у провадженні фіскальної та бюджетної політики на місцевому рівні.

Аналіз наукових досліджень. Концептуальним ос-
новом та емпіричним дослідженням фіскальної децентралізації та її впливу на економічне зростання, надання суспільних послуг та інші соціально-економічні аспекти розвитку держави присвячено багато наукових публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників.

Так, зарубіжні автори зосереджують свою увагу на визначенні теоретичних засад фіскальної децентралізації як такої [9; 10], впливі децентралізації на економічне зростання через економічну активність, продуктивність праці та інвестицій [1], а також ефективність освітніх систем [2] та надання суспільних послуг [14], досліджують роль інституціональних структур у вза-

емозв'язку фіскальної децентралізації з економічним зростанням [3], вивчають особливості процесів фіскальної децентралізації в країнах, що розвиваються [5] і вплив фіскальної децентралізації на економічне зростання в обраних країнах [11], проводять комплексне дослідження впливу фіскальної децентралізації щодо різних аспектів [8], а також комплексний аналіз децентралізації витратків та складу місцевих суспільних витрат [12].

Вітчизняні дослідники в останні роки зосереджують увагу на фіскальній децентралізації та соціально-економічному розвитку регіонів, розглядаючи в основному теоретичні аспекти [17], на систематизації розроблених моделей впливу фіскальної децентралізації на економічний розвиток з метою визначення можливостей їх застосування в Україні [18], стані та оцінці рівня децентралізації фінансової системи в Україні [19].

З огляду на те, що вплив фіскальної децентралізації на різні соціально-економічні аспекти розвитку в Україні є напрямком, який починає активно розвиватися у наукових колах, і зважаючи на актуальність вивчення зарубіжного досвіду, **мета статті** полягає у дослідженні основних наукових здобутків у сфері впливу фіскальної децентралізації на економічне зростання та надання суспільних послуг і проведенні аналізу основних висновків, що містяться в існуючій літературі стосовно даного питання.

Виклад основного матеріалу. Згідно з одним з найбільш всебічних оглядів теоретичних засад фіскальної децентралізації [10], ранні напрацювання стосовно теорії першого покоління, що характеризується як "нормативна", засновані на визначенні характеру суспільних благ, осмислення ролі державного та приватного секторів і основних функцій уряду, таких, як розподіл доходів, вирішення проблем неспроможності ринку та макроекономічної стабілізації беручи до уваги, що місцеві суспільні блага більш ефективно надаються місцевими урядами, оскільки вони краще обізнані щодо місцевих уподобань, проте за умови контролю з боку центрального уряду в разі негативних екстерналій. Теорія першого покоління також розглядає проблему розподілу податкових повноважень стосовно багаторівневого уряду з висновком, що оподаткування, яке здійснюється на рівні місцевих органів влади, слід зосередити на майнових податках і зборах за користування місцевими послугами з метою уникнення спотворень. В теорії другого покоління фіскальні відносини розглядаються з точки зору "суспільного вибору" з акцентом не суто на економічних засадах, але й на проблемах неповної інформації, морального ризику у зв'язку з наявністю державних посадових осіб з власними планами та інтересами, а також питаннях твердих і м'яких бюджетних обмежень із висновком, що процес децентралізації на основі власних ресурсів органів місцевого самоврядування є більш ефективним, ніж заснований на трансфертах.

Що стосується визначення фіскальної децентралізації, існують різні підходи, засновані на розподілі процесів децентралізації. Один з них передбачає, що фіскальна децентралізація є частиною децентралізації управління поряд з іншими компонентами, які включають: вертикальну децентралізацію, яка описує такі системи, в яких уряд є багаторівневим; децентралізацію прийняття рішень, яка фокусується на тому, як повноваження щодо прийняття політичних рішень

розподіляються між різними рівнями влади; децентралізацію призначення, що стосується рівня влади, на якому посадові особи різних рівнів обираються та звільняються; виборчу децентралізацію, яка визначає частку рівнів влади, на яких проводяться прямі вибори з метою обрання виконавчої влади; децентралізацію персоналу, що стосується частки адміністративного персоналу, який працює на нижчих рівнях влади; фіскальну децентралізацію, що стосується способу розподілу податкових надходжень і державних витрат між різними рівнями влади [16, 5-13]. Інший підхід передбачає три елементи децентралізації: фіскальну децентралізацію, яка включає передачу фінансових ресурсів у вигляді субсидій і податкових повноважень на рівень субнаціональних державних одиниць; адміністративну, яка передбачає передачу функцій, які виконуються центральним урядом, географічно віддаленим адміністративним одиницям; політичну з акцентом на передачі повноважень і відповідальності до виборних органів місцевого самоврядування [13, с. 4]. Приведені варіанти розділу децентралізації використовуються в різних інтерпретаціях, проте залишаються досить спірними, оскільки всі напрями процесів децентралізації є взаємопов'язаними, і ступінь фіскальної децентралізації залежить від усіх її компонент. Але задля того, щоб уникнути неоднозначності у вимірюванні, у багатьох випадках виокремлення фіскальної децентралізації є припустимим і виправданим.

Не існує єдиного загальноприйнятого показника для вимірювання фіскальної децентралізації, адже вирішення завдань у межах міжурядових фіскальних відносин вимагає застосування багатовимірного підходу. Між тим загальноприйнятою мірою фіскальних повноважень на місцевому рівні є частка ресурсів, що виділяються у розпорядження субнаціональних урядів у формі витратних, дохідних і податкових коефіцієнтів, які, хоч і досить обмежено, покликані виміряти реальні фіскальні повноваження органів місцевого самоврядування на практиці. Причиною обмеження у вимірюванні є те, що центральний уряд може впливати на податкову автономію з боку доходів або на витрати місцевих бюджетів, залишаючи тим самим основні регулюючі повноваження на центральному рівні. В цьому випадку традиційні способи вимірювання часто є недосконалими для встановлення впливу фіскальної децентралізації на економічне зростання, ефективність надання суспільних послуг або задоволеність громадян. Оскільки міжурядові фіскальні структури мають багато аспектів, і важко визначити, який показник краще відображає взаємозв'язок між децентралізацією та результатами економічної діяльності, широкий спектр індикаторів може бути використаний у процесі вимірювання. Серед основних виділяють такі [2, с. 8]:

- децентралізація витратків (відношення місцевих витратків до загальнодержавних);
- децентралізація доходів (відношення власних місцевих доходів до загальнодержавних);
- децентралізація податкових надходжень (відношення місцевих податкових надходжень до загальнодержавних);
- податкова автономія (відношення податків, щодо яких субнаціональні уряди мають деяку автономію стосовно встановлення бази або ставки, до загальнодержавних податкових доходів державного бюджету).

Незалежно від актуальності та надійності різних показників існуючий досвід показує, що коефіцієнти децентралізації доходів більшою мірою відображають фіскальні та регулюючі повноваження, ніж коефіцієнти витрат, адже витрати на місцевому рівні в багатьох випадках фінансуються за рахунок трансфертів, що надаються на певних нормативних умовах. Інституційні показники, як наприклад, індикатор витратних повноважень, є більш показовими, ніж витратні та дохідні співвідношення, але ці показники на даний час не є загальноприйнятими і розраховуються лише в декількох країнах [2, с. 8].

Вплив фіскальної децентралізації на економічне зростання та надання суспільних послуг: огляд. Економічне зростання та надання суспільних послуг безпосередньо пов'язані з підвищенням рівня життя населення. Фіскальна децентралізація може впливати на зазначені аспекти по-різному. З огляду на останні публікації в області фіскальної децентралізації, її вплив на економічне зростання в цілому досліджується із застосуванням показника валового внутрішнього продукту (ВВП), який вважається основним індикатором економічного і соціального розвитку в країні [15]. З іншого боку визначається, як фіскальна децентралізація впливає на надання суспільних послуг у цілому та за основними напрямками, як-то освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо. Так, при застосуванні виробничої функції основними є показники фізичного та людського капіталу та їх продуктивності, які в свою чергу зазнають впливу від інституціональних і політичних показників, включаючи рівень децентралізації, адже продуктивність діяльності підприємств і добробут домогосподарств залежать від структури витрат на міжурядовому рівні. Децентралізація також може безпосередньо впливати на конкретний державний сектор, наприклад, систему освіти, функціонування якої в свою чергу обумовлює зміни у показниках людського капіталу [4].

Що стосується *економічного зростання*, дослідники виділяють три основні причини, що пов'язують його з фіскальною децентралізацією: перша полягає в тому, що зростання розглядається як мета фіскальної децентралізації та ефективності в розподілі ресурсів у державному секторі, друга полягає у явному намірі уряду щодо проведення політики, яка приводить до стійкого збільшення доходу на душу населення, а третя обумовлена тим, що економічне зростання на душу населення легше виміряти й інтерпретувати, ніж інші економічні показники. Важливо відзначити труднощі стосовно встановлення його зв'язку з децентралізацією через значну кількість інших факторів, які відіграють певну роль в економічному зростанні [13, с. 10].

Тим не менш, існує багато емпіричних свідчень щодо позитивного взаємозв'язку між децентралізацією та економічним зростанням на прикладі ВВП. Так, позитивний і статистично значимий вплив децентралізації витрат на зростання ВВП на душу населення було встановлено у виборці з 51 розвинених країн і країн, що розвиваються, за 1997-2001 роки [7]. Пізніші результати досліджень сукупностей різних країн [2, с. 5] показали, що субнаціональні фіскальні повноваження, вимірювані шляхом дохідних або витраткових співвідношень (часток), позитивно пов'язані з економічною діяльністю, і подвоєння цих часток (збільшення співвідношення субнаціонального до загальнодержавного

податкового доходу від 6 до 12 відсотків) асоціюється зі збільшенням ВВП на душу населення приблизно на 3 відсотки за рахунок значного впливу збільшення продуктивності та розвитку людського капіталу, і незначного економічного ефекту від капітальних вкладень. Інвестиції у фізичний і людський капітал як частка загальнодержавних витрат значно вище в більш децентралізованих країнах. Хоча співвідношення між децентралізацією і ВВП є слабкішим у більш децентралізованих країнах, що відображає можливий негативний вплив значних субнаціональних фіскальних повноважень і недоречність децентралізації за певними напрямками, за результатами дослідження, воно не може набути негативної форми. В аналогічному дослідженні [1, с. 3] автори доводять, що 10-відсоткове збільшення показників децентралізації у вигляді витратних співвідношень або часток податкових надходжень асоціюється зі збільшенням ВВП на душу населення у середньому на 0,3 відсотки, і що результати майже не відрізняються у федеративних та унітарних країнах в цілому, припускаючи, що відмінності між двома групами країн є незначними.

Слід відмітити, що емпіричні оцінки впливу фіскальної децентралізації є змішаними. Окремі дослідження виявили негативний вплив на зростання ВВП або не показали жодного. Виділяють дві основні причини для пояснення цих результатів. По-перше, дослідження з негативними результатами були зосереджені на країнах, що розвиваються, або країнах з перехідною економікою, адже бюджетна децентралізація може мати негативні наслідки на стадії розвитку країни, коли адміністративні можливості місцевих органів влади є недостатніми, місцева влада не може належним чином реагувати на уподобання місцевих мешканців, і повноваження на місцевому рівні можуть бути обмежені центральним урядом [6, с. 1918]. З огляду на це, співвідношення між децентралізацією і зростанням також розглядається в аспекті переходу від точки зору, заснованої на деякому оптимальному ступені фіскальної децентралізації, у бік більш системної, заснованої на узгодженій інституціональній структурі, що містить вирішальні взаємозв'язки для зростання ВВП [3]. По-друге, фіскальна децентралізація як така може впливати на економічне зростання менше, ніж функціональний склад державних витрат або вид податку [6, с. 1918]. Іншою причиною може бути те, що наслідки впливу децентралізації на економічне зростання за допомогою таких значимих економічних та інституціональних змінних, як корупція або макроекономічна стабільність, не завжди враховуються в різних дослідженнях.

Щодо *суспільних послуг* починаючи з теореми децентралізації Оутса питання ефективності їх надання є одним з основних теоретичних проблем фіскальної децентралізації [10]. У цьому контексті фіскальна децентралізація може служити інструментом підвищення ефективності в конкретних умовах. Зосередивши увагу на ефективності витрат на освіту й охорону здоров'я, деякі автори [14, с. 3] показують, що адекватне інституціональне середовище є необхідною умовою децентралізації для поліпшення системи надання суспільних послуг, включаючи ефективну автономію місцевих органів влади, значну підзвітність на різних інституціональних рівнях, боротьбу з корупцією з метою запобігання неправомірного використання державних ресурсів, ефективне управління, а також по-

тужний потенціал на місцевому рівні, зважаючи на те, що децентралізація витрат повинна супроводжуватися достатнім рівнем децентралізації доходів. За умови, що зазначені вище вимоги не задоволені, фіскальна децентралізація може погіршити ефективність надання суспільних послуг. Один із основних результатів дослідження полягає в тому, що децентралізація за доходами показує позитивний і статистично значущий вплив на надання суспільних послуг для країн з розвинутою та перехідною економікою і країн, що розвиваються. Децентралізація за доходами позитивно позначається на ефективності надання суспільних послуг у галузі охорони здоров'я та освіти. У свою чергу децентралізація за видатками може поліпшити надання послуг скоріше у країнах із розвинутою економікою, демонструючи змішаний вплив у країнах з перехідною економікою і тих, що розвиваються. Емпіричні дані вказують на поріг децентралізації видатків приблизно у 35 відсотків для поліпшення якості надання послуг. Ці результати доводять необхідність супроводження децентралізації видатків достатньою децентралізацією доходів задля забезпечення підвищення ефективності [14, с. 20-22].

Розглядаючи освіту як один з найбільш важливих напрямків надання суспільних послуг, велику кількість емпіричних досліджень було зосереджено на вивченні впливу фіскальної децентралізації на ефективність її надання, підвищення показників зарахування, а також підвищення успішності студентів. Зокрема, в країнах, що розвиваються, фіскальна децентралізація робить інвестиції в освіту більш відповідними місцевим потребам, забезпечує підтримку поліпшення результатів у галузі освіти, включаючи рівень грамотності, роки навчання, а також показники відрахування для початкової та середньої освіти, покращує охоплення шкільною освітою. У країнах з розвинутою економікою фіскальна децентралізація позитивно впливає на рівень освіти і частку успішних студентів. Міждержавні дослідження показують поліпшення успішності учнів як основний позитивний результат децентралізації державних витрат на освіту, а також, що делегування освітньої політики і функцій на місцевий рівень є корисним для досягнення високої якості початкової та середньої освіти. Що стосується медичних послуг, результати підтверджують позитивний ефект, але з більш слабкими результатами, ніж у сфері освіти. Причина може бути в наданні більш низького пріоритету медичному обслуговуванню децентралізованими урядами. Основний позитивний вплив у цій сфері виявляється у зниженні дитячої смертності, поліпшенні стану здоров'я, а також слабкому, але позитивному впливі на ефективність сектора охорони здоров'я в цілому. У випадку інфраструктури, в умовах децентралізації вона є більш високої якості та низької вартості, ніж за умов централізованого надання [8, с. 6-8]. З точки зору порівняння різних країн [12], податкова децентралізація позитивно корелює з децентралізацією витрат на охорону здоров'я, освіту, забезпеченість житлом і транспорт, демонструючи тісний взаємозв'язок між тими, що отримує вигоду від програм, і тими, хто їх фінансує, наприклад, за рахунок зборів і плати за користування.

Деякі дослідники у своїх роботах зосереджують увагу на країнах, що розвиваються, з їх специфікою щодо здійснення процесів фіскальної децентралізації, включаючи такі з них:

– емпіричні дані свідчать про те, що країни, що розвиваються, є менш децентралізованими, ніж розвинені, та їх субнаціональні уряди, як правило, значною мірою залежать від трансфертів [5, с. 8]; з іншого боку, податкова децентралізація в поєднанні з недостатнім застосуванням трансфертів вирівнювання може привести до збільшення нерівності в доступі громадян до суспільних послуг та рівнях економічного розвитку [8, с. 14];

– відсутність значних зв'язків між податками і отриманими вигодами означає, що країни, що розвиваються, не в змозі охопити значну кількість потенційних вигод від децентралізації [5, с. 19]. Зважаючи на те, що встановлення податків, які є наближеними до плати за користування місцевими суспільними благами, зводить до мінімуму витрати на ефективність, проблема полягає в тому, що фінансування суспільних благ в країнах, що розвиваються, не узгоджується з цією структурою. І той факт, що місцеві органи влади не несуть фінансової відповідальності за граничні витрати, призводить до алокативної неефективності поміж різними рівнями;

– фіскальна децентралізація може розглядатися як шкідлива щодо країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються [11, с. 5], через проблеми, що часто асоціюються з децентралізацією, а саме збільшення дефіциту, низьку якість урядових рішень, корупцію, посилення впливу зацікавлених груп, а також збільшення міжрегіональних нерівностей, що може привести до зниження загального економічного зростання, адже слабке управління на субнаціональному рівні може мати наслідком неправильне використання децентралізованих ресурсів і видатків;

– показники економічного зростання не підвищуватимуться, напряму відбиваючи результати фіскальної децентралізації, в країнах, які не мають відповідних інститутів, правових систем, а також людського капіталу [11, с. 29]. Наприклад, відповідно до проведених досліджень, фіскальна децентралізація в цілому підвищує ефективність надання суспільних послуг в країнах з розвинутою економікою, але може погіршити ефективність в країнах, що розвиваються [14, с. 14].

Беручи до уваги всі плюси і мінуси фіскальної децентралізації, нещодавно проведене дослідження підкреслює наявність усіх причин для оптимізму з приводу загального позитивного впливу децентралізованих систем, які були введені в усьому світі протягом останніх декількох десятиліть, особливо, коли процеси децентралізації є добре розробленими та реалізованими [8, с. 20].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Згідно з емпіричними дослідженнями, фіскальна децентралізація впливає на економічне зростання та надання суспільних послуг. З боку економічного зростання позитивні результати можуть бути узагальнені таким чином: позитивний і статистично значимий вплив децентралізації видатків на зростання ВВП на душу населення в розвинених країнах і країнах, що розвиваються; позитивний вплив розширення субнаціональних фіскальних повноважень, вимірюваних частками доходів або витрат, на економічну активність і зростання ВВП на душу населення з імпульсом, що походить від продуктивності та удосконалення людського капіталу. Деякі дослідники виявили негативний

вплив фіскальної децентралізації на зростання ВВП або не виявили жодного впливу. З огляду на це, співвідношення між децентралізацією і зростанням пропонується розглядати з іншого ракурсу, переходячи від підходу, заснованого на деякому оптимальному ступені фіскальної децентралізації, в напрямку, що має більш системний характер, заснованому на узгодженій інституціональній структурі, що включає в себе взаємозв'язки, вирішальні для зростання ВВП. Позитивний досвід щодо надання суспільних послуг можна підсумувати таким чином: фіскальна децентралізація показує позитивний і статистично значущий вплив на надання суспільних послуг для країн з розвинутою економікою, країн з транзитивною економікою і країн, що розвиваються; вона позитивно корелює з охороною здоров'я, освітою, інфраструктурою і наданням інших суспільних послуг. Основною передумовою для позитивного впливу є адекватне інституціональне середовище, в тому числі ефективна автономія місцевих органів влади, значна підзвітність на різних рівнях інститутів, боротьба з корупцією, а також децентралізація витрат поряд з децентралізацією доходів.

Проблеми країн, що розвиваються, відповідно до параметрів фіскальної децентралізації в основному пов'язані зі збільшенням дефіциту, більш низькою якістю урядових рішень, корупцією, посиленням впливу зацікавлених груп, а також більшими міжрегіональними нерівностями. Зазвичай країни, що розвиваються, є менш децентралізованими, ніж розвинені, та потерпають від недостатності зв'язків між податками та вигодами на місцевому рівні, що може привести до алокативної неефективності. У зв'язку з цим важливо зробити висновок, що в країнах, що розвиваються, процеси фіскальної децентралізації повинні супроводжуватися відповідними змінами в інституціональній структурі. Успіх процесів децентралізації є наслідком існування сильних ефективних інститутів на всіх рівнях уряду, що є найбільш прийнятним поясненням того, чому фіскальна децентралізація має кращі результати в розвинених країнах порівняно з країнами, що розвиваються.

В Україні, як країні що розвивається та в останні роки активно впроваджує процеси фіскальної децентралізації як основний напрямок реформи у фінансовій сфері, визначення впливу фіскальної децентралізації на економічне зростання та надання суспільних послуг є перспективним напрямком досліджень. Подальші дослідження слід зосередити на пошуках відповідних інструментів та даних для моделювання, емпіричні результати якого дозволять враховувати зміни в фіскальній та бюджетній політиці держави з точки зору їх впливу як на місцеві економічні системи, так і на економіку країни в цілому. Крім того, доцільно дослідити напрями та шляхи удосконалення інституціонального середовища задля підвищення ефективності запроваджуваних процесів фіскальної децентралізації та їх відповідності поставленим цілям.

Список використаних джерел

1. Bluchliger H. Decentralisation and Economic Growth – Part 2: The Impact on Economic Activity, Productivity and Investment / H. Bluchliger, B. Йгерт. – Paris: OECD Publishing, 2013. – (OECD Working Paper on Fiscal Federalism No. 15). [Online]. – Available at: <http://dx.doi.org/10.1787/5k4559gp7pzw-en>.

2. Bluchliger H. Fiscal Federalism and its Impact on Economic Activity, Public Investment and the Performance of Educational Systems / H. Bluchliger, B. Йгерт, K. Fredriksen. – Paris: OECD Publishing, 2013. – (OECD Economics Department Working Papers No. 1051) [Online]. – Available at: <http://dx.doi.org/10.1787/5k4695840w7b-en>.

3. Filippetti A. Fiscal decentralization and economic growth reconsidered: the role of institutional setting / A. Filippetti, A. Sacchi. – 2013 [Online]. – Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2373164>.

4. Fiscal Federalism 2014: Making Decentralisation Work. – OECD Publishing, 2013. – 136 p. [Online]. – Available at: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/fiscal-federalism-2014_9789264204577-en.

5. Gadenne L. Decentralization in Developing Economies / L. Gadenne, M. Singhal. – 2014. – (NBER Working Paper No. 19402). [Online]. – Available at: http://www.ksg.harvard.edu/fs/msingha/DecentralizationDevelopingEconomies_gadenne_singhal.pdf.

6. Gemmell N. Fiscal decentralization and economic growth: spending versus revenue decentralization / N. Gemmell, R. Kneller, A. Sanz // Economic Inquiry. – 2013. – Vol. 51 (4). – Pp. 1915-1931. [Online]. – Available at: <http://www.socsci.uci.edu/~jkbrueck/course%20readings/Econ%20272B%20readings/gemmell-kneller-sanz.pdf>.

7. Iimi A. Decentralization and Economic Growth Revisited: An Empirical Note / A. Iimi // Journal of Urban Economics. – 2005. – Vol. 57. – Pp. 449-461.

8. Martinez-Vazquez J. The Impact of Fiscal Decentralization: A Survey / J. Martinez-Vazquez, S. Lago-Pecas, A. Sacchi // International Center for Public Policy, 2015. – (Working Paper 15-02). [Online]. – Available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2633869>.

9. Oates W.E. Fiscal decentralization and economic development / W.E. Oates // National Tax Journal. – 1993. – Vol. 46 (2). – Pp. 237-243.

10. Oates W.E. Toward a second-generation theory of fiscal federalism / W.E. Oates // International Tax and Public Finance. – 2005. – Vol. 12 (4). – Pp. 349-373.

11. Rodriguez-Pose A. Fiscal decentralisation and economic growth in Central and Eastern Europe / A. Rodriguez-Pose, A. Kruijer. – London: the London School of Economics and Political Science, 2009. – (LSE 'Europe in Question' discussion paper series, 12/2009). [Online]. – Available at: <http://www.lse.ac.uk/european-institute/LEQS%20Discussion%20Paper%20Series/LEQS%20Paper12.pdf>.

12. Sacchi A. A comprehensive analysis of expenditure decentralization and of the composition of local public spending / A. Sacchi, S. Salotti // Regional Studies, 2014 [Online]. – Available at: <https://idus.us.es/xmlui/bitstream/handle/11441/30302/A%20comprehensive%20analysis.pdf?sequence=1>.

13. Scott Z. Decentralisation, Local Development and Social Cohesion: An Analytical Review / Z. Scott // University of Birmingham: Governance and Social Development Resource Centre, 2009. – (GSDRC Research Paper) [Online]. – Available at: <http://www.gsdrc.org/docs/open/po60.pdf>.

14. Sow M. Fiscal Decentralization and the Efficiency of Public Service Delivery / M. Sow, I.F. Razafimahefa. – 2015. – (IMF Working Paper 15/59) [Online]. – Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp1559.pdf>.

15. Sustainable development – socioeconomic development / Eurostat Statistics Explained, 2015 [Online]. – Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Sustainable_development_-_socioeconomic_development.
16. Treisman D. Defining and Measuring Decentralization: A Global Perspective / D. Treisman. – 2002 [Online]. – Available at: <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/treisman/Papers/defin.pdf>.
17. Булеца Н.В. Фіскальна децентралізація та соціально-економічний розвиток регіонів [Електронний ресурс] / Н. В. Булеца // Ефективна економіка. – 2015. – № 12. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/55.pdf.
18. Кваша Т. К. Фіскальна децентралізація: моделі її впливу на економічний розвиток [Електронний ресурс] / Т.К. Кваша // Технологічний аудит і резерви виробництва. – 2015. – № 5/5 (25). – С. 70-74. – Режим доступу: <http://journals.urau.ru/tarp/article/viewFile/52202/48392>.
19. Сало Т.В. Децентралізація фінансової системи: стан та оцінка рівня в Україні [Електронний ресурс] / Т.В. Сало // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 324-330. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2013_35_42.pdf.

С. Т. Пілецька
д-р екон. наук,

Д. В. Процюк

Національний авіаційний університет, м. Київ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. На наш час кризові явища в економіці України та значний вплив зовнішнього середовища на діяльність вітчизняних підприємств зумовлює необхідність пошуку більш ефективних методів та інструментів управління з метою стабілізації їх розвитку і досягнення стратегічних цілей. Одним із таких інструментів і є процес бюджетування. Удосконалення управління стратегічно важливими підприємствами, де одним з елементів сукупної системи посідають авіаційні підприємства, ставить питання про доцільність використання більш раціональної системи щодо підвищення ролі бюджетування, що дозволить забезпечити безпосередній контроль за процесом реалізації довгострокових цілей розвитку. Особливої ваги воно набуває з огляду на досить вузьке тлумачення бюджетування у вітчизняній теорії, а також орієнтування підприємств переважно на вирішення поточних завдань, що призводить до неефективної структури витрат, погіршення фінансово-економічного стану та втрати конкурентних позицій на ринку.

Авіаційна промисловість в Україні – це галузь, яка реально може принести Україні прибутки. Україна спроможна розробити та презентувати конкурентоздатні проекти не лише на регіональному, а й на світовому рівні.

Стабільна та ефективна робота авіакомпаній є невід'ємною умовою нормального функціонування економіки України. Однією з головних проблем авіаційної транспортної галузі є пошук джерел формування інвестиційних ресурсів. Потенціал ринку авіаційної техніки – досить великий у світовому та регіональному масштабах, але його розвиток неможливий без сприяння з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження теорії та практики бюджетування зробили зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких: Ч. Хорнгрен [1], І. Данилов [2], Ю. Єрешко [3], Г. Міокова [4], О. Кошелюк, Г. Кошелюк [5], О. Карминський, М. Оленев, О. Примаєк, С. Фалько [5],

Д. Гладких [6], С. Поліщук [7], В. Чеснакова [8], Є. Манюшко [9], М. Панов [10], Є. Пушкар'єв [11], Є. Синіцин [12].

В Україні, як і в багатьох інших країнах пострадянського простору, повномасштабно відбувається трансформація соціально-економічної системи. Сьогодні досить мала частина підприємств України використовують бюджетування у своїй господарській діяльності. Таким чином проблема розвитку спеціалізованих методичних підходів і практичних рекомендацій щодо становлення і використання бюджетування на підприємствах залишається актуальною.

Мета статті і виклад основного матеріалу. Бюджет зазвичай включає в себе фінансові та нефінансові аспекти плану і використовується як програма підприємства, якої необхідно дотримуватись в наступний період. Фінансовий бюджет виправдовує очікування менеджменту щодо прибутків, грошових потоків і фінансового становища. Так само як фінансова звітність має бути підготовленою на останній період, також може бути підготовлена і на майбутній період, наприклад: звіт про рух грошових потоків або бюджетний баланс. В основі фінансових бюджетів лежать нефінансові бюджети для виготовлених одиниць, що враховують кількість співробітників, кількість нових впроваджених на ринок продуктів тощо [1, с. 84].

В даний час не існує єдиного підходу до визначення бюджету та бюджетування. Тому основні визначення наведено в табл. 1.

Отже, з точки зору процесного підходу, бюджетування – це управлінський інструмент, який спрямовано на розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цілей підприємства за умови їх ефективного використання. В процесі бюджетування складається бюджет підприємства – план в якому наведено показники діяльності підприємства в натуральному та грошовому виразі.

Бюджетування «з нуля» переважно використовують при створенні нового, єдиного порядку розробки